

ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΣΕΙΡΑ Β'.

ΤΟ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ZΗΤΗΜΑ

ΥΠΟ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΓΡΙΤΣΑΝΗ

Δημοσιευθέν τὸ πρῶτον διὸ τῆς ἐν Νεαπόλει ἔκδιδομένης
Ἐλληνικῆς ἐφημερίδος «τῶν Λαῶν» ἔκδιδοται νῦν ίδιᾳ
ὑπὸ τοῦ συντάξαντος αὐτό.



EN NEAPOLI

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΕΤΑΝΟΥ ΝΟΒΙΑΕ
ΤΑΞΙΔΡΧΟΥ ΙΑΕΙΟΝΩΝ ΤΑΓΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΙΨΙΟΤΟΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
ΔΡΓΓΡΟΥ ΣΤΑΤΥΡΟΥ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ.

1870

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΝΟΗ ΚΑΡΑΒΙΑ ♦ ΑΘΗΝΑΙ

MCMLXXV

ΤΟ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΖΗΤΗΜΑ
υπό^{τον}
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΓΡΙΤΣΑΝΗ

Δημοσιευθέν τὸ πρῶτον διὰ τῆς ἐν Νεαπόλει ἐκδιδομένης
Ἐλληνικῆς ἑρμηνείδος «τῶν Λαῶν» ἐκδίδοται νῦν ίδιᾳ
ὑπὸ τοῦ συντάξαντος αὐτό.

ΕΝ ΝΕΑΠΟΛΕΙ
ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΪΤΑΝΟΥ ΝΟΒΙΑΕ
ΤΑΞΙΔΡΧΟΥ ΠΛΕΙΟΝΩΝ ΤΑΓΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΙΠΠΟΤΟΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
ΑΡΓΥΡΟΥ ΣΤΑΓΡΟΥ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ.

1870

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΩΣ
ΤΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Σεβασμιώτατοι Ιεράρχαι.

Τὴν μετὰ χείρας ταύτην περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς πραγματείαν ἐκδιδόντας νῦν ἵδια ἔχρινα χρέος μου ἀπαράτητον, οὐμὴν ἀλλὰ καὶ πως σχετικὸν μοὶ ἐφάνη, ἵνα διαχορηγήσω ταύτην διὰ τῆς πρὸς τὸ σεβαστὸν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὅνομα ἀφιερώσεως, τὸ μὲν δπως δεῖξω τεκμήριόν τι τοῦ ἀπαίτουμένου πρὸς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ταύτην Ἀρχὴν σεβασμοῦ καὶ βαθυτάτης ὑπολήψεώς μου, τὸ δὲ δπως προηγουμένως ποιήσω ἔκαστω δῆλον δτι, τοιαύτην ἀφιέρωσιν τολμήσας, ὥφειλον ἐν τοῖς γραφομένοις μου ἵνα σεβασθῶ μὲν ὅσα ἡ μήτηρ ἡμῶν ἄγια Ἐκκλησία καθιεροῖ, ἀσπάσωμαι δὲ ὅσα οὐκ ἀντιβαίνουσιν εἰς τὰ καλῶς καθεστῶτα καὶ δι' ἀρχαιότητα σεβάσμια καὶ γεραρά.

Δέχθητε τοῖνυν εὔμενῶς, Σεβασμιώτατοι Ιεράρχαι, τὴν πρὸς Ὅμας ἀφιέρωσιν τοῦ ἐλαχίστου τούτου ἔργου, ἐνισχύ-

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑ

ΤΟ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΖΗΤΗΜΑ.

οντές με διὰ τῶν Ὑμετέρων ιερῶν εὐχῶν καὶ εὐλογιῶν πρὸς
ἐπιχείρησιν καταλληλοτέρου, εἰ ποτε δυνατόν μοι, ὡς αἱ
μὲν γνώσεις μου ἐπιτρέψουσιν, αἱ δὲ περιστάσεις ἐκ τοῦ
ἐπαγγέλματός μου ἀπαιτήσουσιν.

Ἐν τούτοις διατελῶ μετὰ τοῦ προσήκοντος Ὑμῖν σεβασμοῦ.

Νεάπολις τῇ 12 Ιανουαρίου 1870.

Τῶν Ὑμετέρων Σεβασμιοτήτων
ταπεινότατος δοῦλος

Παναγιώτης Γριτσάνης.

Τὸ πρό τινος χρόνου περιεδόμενον ζῆτημα περὶ βελτιώσεως καὶ καθ' ἄρμονίαν ἀναπτύξεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, κατέστη σήμερον τοσοῦτον σπουδαῖον; ὥστε διήγειρε τὴν χρόνιν οὐ μόνον πολλῶν τῶν ἐντὸς καὶ ἔκτος τῆς Ἑλλάδος λογίων ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς Ἐλληνικῆς Κυβερνήσεως. Η κατ' ἐπιτυχίαν λύσις τοῦ ζητήματος τούτου, καίπερ σπουδαῖα καὶ ἐπωφελής, λίαν δυσχερής δημοσίευσης καθίσταται ἐφ' ὅσον συγχέεται ποικιλοτέροις ίδεσις ὑπὸ τῶν δύο διαφωνούντων περὶ τούτου μερῶν τῶν ὁμοδόξων Ἑλλήνων. Τὰς διαφόρους ἐκκατέρων γνώμας ίδοντες, καὶ μετὰ προσοχῆς τὰς περιπλοκὰς καὶ παρεξηγήσεις, εἰς τὸ ζῆτημα ἐνέπεσεν, ἔξετάσαντες, συνελάβομεν τὴν ίδεαν ἵνα καὶ ἡμεῖς τὴν περὶ τούτου ταπεινήν ἡμῶν γνώμην διὰ τοῦ τύπου ἐνέγκωμεν εἰς τὸ στάδιον τῶν σκέψεων τῆς ἀρμοδίου Ἀρχῆς, προσταθήσαντες δπως παραστήσωμεν τὸ ζῆτημα τοῦτο ὑπὸ τὴν καθαρὰν καὶ φυσικὴν, αὐτοῦ ἔννοιαν ὡδέ πως.

Τὸ περὶ τῆς μουσικῆς τῆς Ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας ζῆτημα στρέφεται κυρίως περὶ τὰ ἔξης· εὖν δηλ. ή νῦν ἐν χρήσει μουσικὴ τῆς ἡμετέρας Ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας πρέπη, ἔνεκα ἀκαταμαχήτων λόγων, νὰ διατηρηθῇ ἐσαεὶ καὶ καθ' ἀπαντά

τὸν αἰώνα καὶ ἐεῖδος καὶ τρόπον σήμερον φάλλεται, μονότονος δηλαδὴ καὶ συναδομένη δι' ἀπλῶν ισοχρατημάτων, η̄ δύνηται, ἀνεύ προσχρόνεως τῶν καθεστώτων, νὰ βελτιωθῇ ἔρρυθμοτερον ὑπὸ τοὺς ἐπιστημονικοὺς κανόνας τῆς ἀρμονίας.

Ἡ φύσις τοῦ ζητήματος προτρέπει ἡμᾶς ἵνα προγραμματίσωμεν τὰς ἀκολούθους περὶ μουσικῆς ἐρεύνας, ὑπὸ τὴν φυσικὴν καὶ τεχνικὴν αὐτῆς ἐποψίν περιστρεφομένας.

Ἡ μουσικὴ εἶναι η̄ γλῶσσα δι' ἣς η̄ ψυχὴ ἐκφράζει τὰ αὐτῆς αἰσθήματα, η̄ η̄ τέχνη η̄ διεγέρουσα τὰς παθήσεις αὐτῶν ἡγών. Ἡ μουσικὴ ἐρείδομένη ἐπὶ τῆς φύσιας παδία τῶν ἡγών, Ἡ μουσικὴ κατὰ δύο ἀναποστάτους χαρακτήρας μελῳδικὸν η̄ μονόγωνον καὶ ἀρμονικὸν η̄ πολύρωνον.

Ανεύ τοῦ ν̄ ἀναρέρωμεν ἐνταῦθα δσα οἱ φυσιολόγοι περὶ μουσικῆς η̄ ἡγών λέγουσιν, ἀποδεικνύοντες διὰ φυσικῶν περιφραμάτων δτι ἔκαστος ἡγος ἀντηγεῖ ἀσθενέστερον ἐτέρους ἡγούς συμπαρεπομένους, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν ἀρμονίαν, il corpo sonoro oltre del proprio suono ne dà altri meno sensibili che diconsi suoni concomitanti (δρχ Ἀσιώληγν περὶ ἀρμονίας), περιοριζόμενα μόνον διὰ τοῦ ἔξης ἀπλουστάτου παραδείγματος ν̄ ἀποδεῖξαν δτι ἐν τῇ μονοτονίᾳ τῆς μουσικῆς φυσικῶς συνυπάρχει καὶ η̄ ἀρμονία.

Ὑποτεθείσθω δτι ἐδόθη εἰς τινὰ ὑψηλῶν ἀνδρά της φαλῆρης περίοδος· η̄ περίοδος αὐτῆς ὥφειλε νὰ ἴναι τετονισμένη εἰς τὸν τόνον τῆς κλίμακος τῆς φωνῆς τοῦ ἀοιδοῦ τούτου. Ἐὰν η̄ αὐτὴ μουσικὴ περίοδος ἐδίδετο εἰς ἔτερον βαρύρωνον ἀνδρά (Baritono) η̄ εἰς παῖδα τινα, η̄ εἰς γυναῖκα (Soprano η̄ Contralto) ἀνάγκη ἵνα αὐτὴ μετενεγκρηθῇ εἰς τινα τῆς κλίμακος τῆς φωνῆς ἔκαστου τῶν ἀοιδῶν,

ἄλλως οἱ μὲν ὑψηλωνοι ἐδὲ δύνανται νὰ ἐκτελέσωσι τὰς ὑπατοιδεῖς φωνὰς τῆς περιόδου, οἱ δὲ βαρύρωνοι τὰς νητοιδεῖς. Ἐπὶ τούτοις συνελθότωσαν διάντες ἵνα συνάσωσι τὴν αὐτὴν μουσικὴν περίοδον ταῦτογράνως καὶ ταῦτοσυλλάβως μὲν, ἀλλ' ἔκαστος, δι' οὓς ἀνωτέρω εἴπομεν λόγους, εἰς τὸν τόνον τῆς ἴδιας αὐτοῦ φωνῆς, καὶ τότε ἔκαστος θέλει ἔτι, ἐν ὧ δὲ μελοποίες ἐτόνοις μελῳδικὸν ἀσμα, η̄ φύσις καθίσταται αὐτὸν ἀρμονικὸν διὰ τῆς ἀνομοιότητος τῶν ἀνθρωπίνων φωνῶν. Ἐκ τούτου κατασαλνεται δτι φυσικῶς ἐν τῇ μελῳδίᾳ ὑπάρχει η̄ ἀρμονία καὶ ἐν τῇ ἀρμονίᾳ η̄ μελῳδία.

Ὕπὸ δὲ τὴν τεχνικὴν αὐτῆς ἐποψίν

Ἡ τέχνη εἶναι κανονισμὸς πρὸς διάδοσιν τῶν δσων η̄ φύσις γοργηγεί μέσων. Ὅσῳ τις καταγίνεται περὶ τι καὶ ἐρευνᾷ αὐτὸν, τοσούτῳ η̄ φύσις διερμηνεύεται, φανεροῦται καὶ διευκρινίζεται ἐπ' αὐτῷ. Ἡ τέχνη ἄρχειν εἶναι η̄ δύναμις τοῦ παριστάναι. Ὁρειλοντες ἐνταῦθα νὰ ἐξετάσωμεν τὴν μουσικὴν ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῆς τέχνης, κάλλιον νὰ μὴ ἀνέλθωμεν εἰς τὴν τῶν ἀρχαίων ἑθῶν μουσικὴν, ὅπως ἀρ̄ ἐνὸς μὴ ἐκταθῶμεν ἐνταῦθα ὑπὲρ τὸ δέον, καὶ ἀρ̄ ἐτέρου μὴ ὀλισθήσωμεν εἰς ἴδιας μυθώδεις καὶ ἀμφισβητήσιμους, εἰς δὲ οἱ περὶ νεκρῆς μουσικῆς ἀρχαιολογοῦντες ἐμπίπτουσιν.

Οὐεν τὴν νῦν ζῶσαν μουσικὴν λαμβάνοντες καὶ περὶ τῆς ἀρχαίας αὐτῆς καταστάσεως ἀναδιέωντες βλέπομεν δτι, εἰς ἣν σήμερον κατάστασιν καὶ κανονισμὸν εύροσχεται, ἐν τοῖς παρελθοῦσιν αἰώνι δὲν ὑπῆρχε. Σήμερον η̄ μουσικὴ, καὶ κατ' ἔξαρτεσιν η̄ εὐρωπαϊκή, τυγχάνει εἰς κανονισμὸν τοιοῦτον, ὃστε δικαιοῦται ν̄ ἀποκαλῆται οὐχὶ τέχνη ἀλλ' ἐπιστήμη. Καὶ διὰ τὸ η̄ μουσικὴ κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰώνας δὲν ἦτον εἰς ἣν ἐπιστημονικὴν κατάστασιν σήμερον τυγχάνει, ἐν ὧ ἐπερείδεται ἐπὶ τῆς φύσεως; ἀρά γε η̄ φύσις δὲν ἦτον η̄ αὐτή; Τοῦτο συνέβη τοῦ ἐλλείμματος οὐγὶ τῆς φύ-

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς μουσικῆς ὑπὸ τὴν φυσικὴν καὶ τεχνικὴν ἐποφίν ἔξεταζομένης. Ἐπιστρέψωμεν νῦν εἰς τὸ περὶ τῆς Ἑκκλησιαστικῆς μουσικῆς ζήτημα.

Ἐνταῦθα διὸ βραχέων θελομεν διαλέξει ἀ.) Ὁποῖς τις εί-
ναι ἡ νῦν ἐν χρήσει Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ. β'.) Τίνα τὰ
αἴτια τὰ προκαλοῦντα τὸ Λύτηρα δτὶ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μου-
σικὴ γρῆζει σήμερον ἀναπτύξεως καὶ ἀρμονίαν, καὶ γ'.)
Τίς δικτύλληλος τρόπος δι' οὖς ἡ μουσικὴ, λαμβάνουσα ἐν
ἐργαμογῇ τὴν ἀρμονίαν, δύναται νὰ διατηρήσῃ τοὺς Ἐκκλη-
σιαστικοὺς καὶ Ἑλληνικοὺς αὐτῆς χαρακτῆρας.

A'. Όποια τις είναι ή νῦν ἐν χρήσει 'Εκκλησιαστική μουσική'.

‘Η ιερὰ μουσικὴ αὕτη ὅσον δὲ Χριστιανισμὸς ἐφηπλεῦτο καὶ
ἡ ἀγία Ἐκκλησία ως ὑψιπέτης ἀετὸς ἀνυψοῦτο, τοσοῦτον προή-
γετο καὶ ἐτελειοποιεῖτο διὰ τῆς τέχνης ἀκριβῶς δὲ ἀπὸ τῆς
ἐποχῆς τῶν ἔξιθων μουσουργῶν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
καὶ Κοσμᾶ τοῦ ἔξι Ἱεροσολύμων, εἰς οὓς κυρίως ὀφείλει τὴν

συστηματικήν αὐτῆς μέρεων, μέχρι τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου 736 — 1453 μ. Χ. ἐφύστεν εἰς τινα βαθμὸν ἐντελεῖας, ψέρουσα τὸ ὄνομα τῆς «Βυζαντινῆς μουσικῆς».

Κατ' ἀρχήν νὰ διαλάβωμεν ἐποίēν τι ἡτο τὸ τεχνικὸν εἶδος τῆς ἀρχαίας βυζαντινῆς μουσικῆς δὲν δυνάμειχα, διότι ἡ φορὰ τῶν τοῦ ἔθνους ἡμῶν δυσπραγιῶν πολλὰ πατρῷα ἡμῶν κατέστρεψε καὶ ἐπεκάλυψεν. 'Αλλ' ἐν τούτοις δυνάμειχα νὰ πληροφορηθῶμεν ἐκ πολλῶν τεχμηρίων έτι η Βυζαντινὴ μουσικὴ δὲν εἶχε τὴν ἀρμονίαν, ἢν σήμερον η εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ ἔχει. 'Η ἀρχαία βυζαντινὴ μουσικὴ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἐστερεῖτο τῆς ἐντέχνου ἀρμονίας, ἐνεκα ἀνικανότητος τῆς τέχνης, καὶ οὐχὶ ὡς τινες συμπεράλινουσιν, ἐπως διαφέρῃ ἡ μουσικὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Θεατρικῆς καὶ τῆς ἐν χρήσει οὕτως ἐν ταῖς κοσμικαῖς διασκεδάσεσι τοῦ λαοῦ, διότι ἡ ιερὰ μουσικὴ πρέπει νὰ διαφέρῃ τῆς κοσμικῆς κατὰ τὸ ἥθος, παρ' ίση style, οὐχὶ δὲ κατὰ τὸ ἀτεχνον, ἀλλως δσον ἀτεγνος τόσον σεβαστοτέρα ἥθελεν ὑπολαμβάνεσθαι! Οὐχ οὕτως. Οὐδόλως η τέχνη διακωλύει τὸν μελοποιὸν τοῦ τονίζεν μουσικὴν ἀρμοδίουσαν τῇ Ἐκκλησίᾳ, μᾶλλον δὲ διδάσκει αὐτὸν ἐποιῶ μουσικῆς ἥθει πρέπει νὰ χρῆται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐποιῶ ἐν τῷ Θεάτρῳ. 'Η βυζαντινὴ λοιπὸν μουσικὴ ἡτο μελωδικὴ, καὶ ἐάν τις ἀρμονία ἀπλῆ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐγένετο, συμπεράλινομεν δτι τοῦτο ἐπετύχανε πρακτικῶς πως καὶ οὐχὶ θεωρητικῶς, ὡς σήμερον τὰ ἴσοχρατήματα. 'Αρα μὴ λέγωμεν δτι ἡμεῖς ζητοῦμεν τὴν, ἢν ἀπωλέσαμεν, βυζαντινὴν μουσικὴν, ἀλλ' δτι θελομεν νὰ βελτιώσωμεν καὶ ν' ἀναπτύξωμεν δι' ἐπιστημονικῶν κανόνων τὴν ἡμετέραν μουσικὴν, δπερ δὲν ἡδουνήθημεν νὰ πράξωμεν δτι η βάρβαρος τυραννία διεκώλυει ἡμᾶς.

'Αλωθέντος, κρίμασιν οἰς οἴδεν ὁ Κύριος, τοῦ Βυζαντίου, ἐπόμενον δτι ἡ μουσικὴ τέχνη οὐ μόνον δὲν ἡδύνατο νὰ προβῇ

περαιτέρω, ἀλλ' ὠπισθιδρόμει μιγνυομένη ἀνεπαισθίτως τονισμασιν ἀλλοτρίων χαρακτήρων.

Τὴν ιστορίαν τῆς μουσικῆς ἡμῶν τὴν ἐπὶ τῶν τεσσάρων τῆς ἐπαράτου δουλείας αἰώνων νὰ διεξέλθωμεν οὐ τοῦ παρόντος ἀρκείσθω μόνον νὰ εἰπωμεν δτι ἡ τύχη καὶ ταύτης ὡς καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν ὑπῆρξε τοιαύτη, οἷον τὸ ναυάγιον τοῦ ἔθνους ἡμῶν. Πάντα δ' δμως ἐνταῦθα παραλείποντες, ἔξετάσωμεν εἰς πολὺν τινὰ κατάστασιν παρελάβομεν τὴν ἡμετέραν μουσικήν.

'Η ἀγία Ἐκκλησία παραδίδωσιν ἡμῖν μουσικήν τινα μονότονον μὲν, οὐχὶ δμως ἐστερημένην ίδιων χαρισμάτων ἀπλῆν, οὐχὶ δμως καὶ ἀνευ ἐπαρκοῦς τινος αὐτῆς κανονισμοῦ. Τὴν μουσικὴν ταύτην δὲν πρέπει νὰ καταφρονήσωμεν, παραγνωρίζοντες τὰ ἔθνικὰ αὐτῆς γνωρίσματα, ἀδιαφοροῦντες τὸν λερόν, ἐν ᾧ διεσώθη, τόπον καὶ φέγοντες αὐτήν, ὡς δῆθεν ἀνελλήνικον καὶ ἐξ ἀσιανῆς μελοποίίας πηγάζουσαν. ἀλλ' ὀφελομεν ν' ἀναγνωρίσωμεν αὐτήν ὡς πατρῷον κληροδότημα καὶ ὡς θυγατέρα τῆς ἀρχαίας βυζαντινῆς, εἰ μὴ τὴν αὐτήν. Ταῦτα δὲ λέγομεν διότι ἐκ πολλῶν ἀποδείξεων βεβαιοῦται δτι ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ εἶδος τῆς ϕαλμωδίας ἡτο μονωδικὸν, νῦν μὲν ἐνὸς, νῦν δὲ καὶ πολλῶν ἀμα συνδόντων δμοφθόγγως καὶ δμοτόνως, οἷον καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον. Οἱ λόγοι δι' ὃν ἐνταῦθα τοῦτο ἀποδείκνυμεν ἔστωσαν οἱ ἔξης, ἀ.) 'Η τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας εἰς ἡμᾶς παράδοσις, δτις ἔχει μεῖζον τῶν ἀλλων τὸ κῦρος καὶ τὴν αὐθεντείαν, διότι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ μουσικὴ εἴτε ἐπιστημονικῶς εἴτε πρακτικῶς ἐπρεπε μέχρι τινὸς νὰ διατηρηθῇ. Ποτὲ δὲν φύλαξμεν νὰ πιστεύσωμεν δτι ἡ μουσικὴ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἡμῶν ἀπώλετο ἀλλ' δτι ἐν τῷ μαχρογρονίῳ ναυαγίῳ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους κατετραχυματίσθη, καὶ εἰς τὴν ίδεαν ταύτην ίσως πολλοὺς ἔχομεν τοὺς δμόδρονας. β'.) 'Η τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας ἀρχαία μουσικὴ. 'Εὰν ρίψιμεν μετὰ πάσης ἀμεροληψίας

καὶ ἀπαιτουμένης ἔρευνης τὸ βλέμμα τῶν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ εἰ-
στι φαλλομένη παρὰ τῇ θωματικῇ Ἐκκλησίᾳ ἀρχαὶ μουσικῆ
Canto Gregoriano ή Fermo καλουμένη. Οὐδομεν ἕστι τὴν ἀ-
πλητητα, τὴν μονοτονίαν, τὸ διμόθυρον, τὸ κατά τέχνην με-
τριον καὶ διηγή, τέλος πάντων, τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἀρχαῖαν,
αἵτινα εἰσὶ τόσαι ἀποδεῖξεις διαβεβαιοῦσαι ὅποια τις ἦτο τὸ εἰ-
δος καὶ ἡ ἀρχαὶ τῶν μουσικῆς, εἴς ἃς τὸ σχέδιον ἐλαχθον δὲ τε
Ἴερὸς Ἀμβρόσιος Μεδιολάνων καὶ Γρηγόριος δὲ Διάλογος πρὸς
σύνταξιν τῆς μουσικῆς τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας. καὶ γ').) Ἡ
ἀτέλαια τῆς τέχνης. Ἐπὶ τοῦ μεταῖων τῇ μουσικῇ τέχνῃ δὲν
εὑρόσκετο, ὡς προείπομεν, εἰς δὲν βαθὺδιν σήμερον τυγχάνει. "Ο-
θεν, μὴ ἔχοντων τῶν ἀρχαίων μελοποιῶν, (δὲν διλούμεν περὶ
τῶν μελοποιῶν τοῦ χρυσοῦ αἰώνος φοβούμενοι μὴ μυθολογήσω-
μεν), τὰς ἀπαιτουμένας εἰς τὴν μελοποιίαν γνώσεις καὶ δυνάμεις,
ἐπόμενον δτὶ ἡ ὑπ' αὐτῶν μουσουργία ἔπρεπε νὰ ἦναι διως ἀρ-
χαῖκη καὶ ἐλλειπής γραμματικῶν κανόνων καὶ ἐπιστημονικῆς
συντάξεως· καθὼς τῷ ὄντι ἡ ἀρχαὶ ἐν γένει τοῦ μεταῖων μου-
σικῆς, ἵερά τε καὶ κοσμική, πρὸς σύγχρισιν τῆς τῶν ἡμερῶν τῶν
μουσικῆς παραβαλομένη, φαίνεται πολὺ ἀπλουστέρα καὶ ἀνεπ-
εξέργαστος.

'Ἐκ τῶν ἀχρι τοῦδε λεχθέντων ἔξαγομεν δτὶ ἡ νῦν παρ' "Ελ-
λησι φαλλομένη Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ κατάγεται ἐκ τῶν ἀρ-
χαίων τοῦ χριστιανισμοῦ αἰώνων, φέρουσα πλεῖστα τῆς τοιαύ-
της καταγωγῆς γνωρίσματα, ὑπάρχει δὲ εἰς τοιοῦτον βαθὺδιν
καὶ ἐντελεῖς καὶ ἀτελεῖς λόγῳ μὲν δτὶ ἡ μουσικῇ τέχνῃ δὲν
εἶχε τὴν σημερινὴν τελειότητα, λόγῳ δὲ δτὶ ἡ Ἐκκλησία πάν-
τοτε διώκει τὸ μέτριον τῆς τέχνης δπως ἡ φαλμωδία μὴ παρ-
εκκλίνη ἀπὸ τοῦ σοβαροῦ καὶ σεμνοπρεποῦς ὕφους, καὶ τελευ-
ταῖον ἔνεκκ τῶν περιπετειῶν τοῦ ἔθνους τῶν, τῶν κωλυσασῶν
πᾶσαν περαιτέρω πρόδον· ἀλλ' ὑπωδήποτε ἐν πάσῃ τῇ ἀτε-
λείᾳ καὶ στασιμότητι αὐτῆς πάντοτε αἰδέσιμος καὶ σεβασμοῦ

άξια ὡς ἀρχαιότητά τινα καὶ σεβασμὸν διατηροῦσα. Ἀρχούμε-
νοι μὲν εἰς τὰ ὅληα ταῦτα ἐπὶ τοῦ πρώτου μέρους, μεταβῶμεν
νῦν εἰς τὸ ἔπειρον δεύτερον μέρος.

B'. Τίνα τὰ αἵτια τὰ προκαλοῦντα τὸ ζῆτημα ἔτι ἡ Ἐκκλη-
σιαστικὴ μουσικὴ χρήσει σήμερον ἀναπτύξεως καὶ ἀρμονίαν.

'Ἐν τοῖς προηγουμένοις εἴπομεν δτὶ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μουσι-
κὴ ἴως ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν ἦτον ἐπισημοτέρα καὶ ἀμυγῆς ἀλ-
λοτρίων τονισμάτων, τούτεστι καθαρώτερον διετήρει τὸν αὐτῆς
ἐλληνισμὸν. Πολυχρίθμους ἔχομεν ἀποδεῖξεις δτὶ ἡ πολιτικὴ
σύγχυσις, ταλαιπωρία, καὶ ὑποδούλωσις ἐνδε τοῦ ἔθνους, φυ-
σικῷ τῷ λόγῳ, συνεπιφέρουσι καταστροφὴν καὶ ἐπισθοδρόμησιν εἰς
τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας αὐτοῦ. Ἡ μόνη γλῶσσα καὶ μου-
σικὴ, οὔσαι δύο ὄργανα ἀδιάλειπτα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν.
καὶ τὰ μόνα, αἵτια δύνανται νὰ διατηρῶνται καὶ ἀνευ ἐπιστη-
μονικῆς διδασκαλίας, καὶ γραμματικῶν κανόνων ἀλλὰ διὰ ζώ-
σης ἀλληλοδιαδόχου πρακτικῆς διδασκαλίας, διατηροῦνται μὲν
ὑπωδήποτε πάντοτε παρὰ τῷ λαῷ ἐν οἰωδήποτε ναυαγίῳ κλυ-
δωνιζομένῳ, οὐγλὶ δριώς καὶ χωρίς κινδύνου τοῦ νὰ διαφθαρῶσι
διὰ τῆς ἐπιμιξίας ἀλλοτρίων λίξεων, ἰδιωμάτων, φράσεων, πα-
ροιμῶν, τόνων, μελῶν, τονισμάτων καὶ εἰ τίνων ἀλλων ἔξερχο-
μένων ἐκ τοῦ στόματος δεσπόζοντος καὶ συμβιοῦντος λαοῦ ἀλ-
λογύλου καὶ ἀλλοδαποῦ. Πολλαὶ φαίνονται αἱ ἀποδεῖξεις καὶ ψη-
λαφρῆτα τὰ μηνηματα δτὶ ἡ μουσικὴ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας
δὲν ἀπώλετο μὲν οὐδὲ ἔξηφανίσθη, δὲν διετηρήθη δριώς ἀβλαβῆς
καὶ ἀνόθευτος ἐν τῇ γνησιύτητι τοῦ βυζαντινοῦ αὐτῆς χαρακτῆ-
ρος. Ἐνθυμούμενός τις δτὶ δ ἐπὶ τῷ ὑποδεδουλωμένῳ Ἐλλη-
νικῷ ἔδάφει πνέων ποτὲ ἀήρ προσκρούων τὰς ἀκοὰς τῶν δούλων
Ἐλλήνων μετεφέρετο εἰς αὐτοὺς τὰ ἀσιανὰ μέλη, τὰ ἐπὶ δλ-
αλήρους αἰώνας πολλαχθέντεν καὶ ἐκ τῶν Μιναρέδων καὶ ἔκ-

στην ἐφωνούμενα (α), εἰδὺς θέλει συλλάβει τὴν ἴδεαν διτὶ τῇ Ἑλληνικῇ μουσικῇ δὲν ηδύνατο νὰ μὴ προσβληθῇ ὑπὸ τῆς πάνταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀκουομένης ἀσιανῆς μούσης. Μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν μουσικαὶ θέσεις, φθοραι καὶ διάφορα μέλη εἶχον παρὰ τοῖς ἡμετέροις φάλταις ὀνομασίας τουρχικάς, ἐπειδὴ Τούρχοι καὶ Ἑλληνες πολλάκις ἐδίδασκον ἀλλήλους τὴν ἴδεαν ἔχαστος μουσικήν. Οὐδεὶς ἵσως ὑπερέβη εἰς τὸ νὰ κλέπῃ τὰ τουρχικὰ μέλη μετὰ μεγίστης δσης τῆς εὔχολας τὸν ἐκ Πελοποννήσου Πέτρον τὸν κατὰ τὸ 1775 χρηματίσαντα λαμπαδάριον τῆς Μ. Ἐκκλησίας, οὗτονος σώζεται εἰσέτι τὸ δνομα παρ' αὐτοῖς τοῖς Τούρχοις «χεροῦ Πέτρο» (κλέπτης Πέτρος). Συνεπείχ δὲ τῶν τοιούτων καὶ τὸ ὄφος τῆς νῦν Ἐκτρος. Συνεπείχ δὲ τῶν τοιούτων καὶ τὸ ὄφος τῆς νῦν Ἐκτρος παραστικῆς μουσικῆς ὑπολογίζεται ἔχον τὴν ἀρχὴν μετὰ τὴν ἀλώσιν τοῦ Βυζαντίου, ἀγνοούμενου τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου.

Τὸ δὲ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἀξιότιμον καὶ σεμνοπρεπέστατον ὄφος τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἔχει τὴν ἐποχὴν μετὰ τὴν ἀλώσιν τῆς Κωνσταντινούπολεως. κ. τ. λ. » (Θεωρ. μουσικ. Κ. Φιλοξένους. σελ. 200.) Ἐκτὸς, τέλος πάντων, τῶν ιστορικῶν καὶ φιλολογικῶν ἔξαριθμεων ζει μᾶλλον αὐξάνει τὴν ἡ κατὰ τῆς μουσικῆς τοιαύτην ἴδεα καὶ διὰ τῆς ἔξτης πρακτικῆς παρατηρήσεως. Ἀκούων τις τὸν «Ἑλληνα ἀφ' ἐνδε καὶ τὸν Τούρχον ἀφ' ἐτέρου φάλλοντας ἔχαστον τὴν ἴδεαν αὐτοῦ φαλμῳδίαν ἀγνοεῖ τίς τῶν δύο φάλλοι γνησίαν αὐτοῦ μουσικήν, διστὶ τοιαύτη, σχέσις καὶ δμοιότης ὑπάρχει εἰς τὸ ὄφος τοῦ μέλους καὶ τὴν προφορὰν αὐτῶν, ὥστε ὁ ἀκροατής ἀναγκάζεται νὰ παραδέξηται δυοῖν θάτερον ἢ διτὶ δ 'Ασιανὸς φάλλων ἐλληνίζει ἢ διτὶ δ 'Ἑλλην φάλλων ἀσιανίζει.

(α) «Ο μουσικώτατος ἄναξ Σουλτάν Μαχμούτ ἐπρόσταξε τὸν Χανεντέ ο Γεωργάκην καὶ ἔλλους ὥστε τὸ φῆμις «Σοῦ καρσικί νταγτά» μακρὰ χουτεῖν, ἥχος πλαχ. τοῦ ἀ. νὰ τὸ φάλλων πάντοτε τὰ ἔξιμερών ματα». Θεωρ. μουσικ. Κ. Φιλοξένους σελ. 138.

Ταῦτα λέγοντες, δρολογητέον, δὲν ἔννοοῦμεν νὰ φέξωμετὴν ἡμετέραν Κωνσταντινοπολιτικὴν μουσικὴν διστὶ, ὡς προεπομένην, καὶ ὡς Ἱερὰν σεβόμεθα, καὶ ὡς Ἑλληνικὴν ἀναγνωρίζομεν καὶ διὰ τὴν ἐκμάθησιν αὐτῆς πόνῳ καὶ προσυμέλᾳ ἐχρησάμεθα, ἀλλ' ὅπως ἀποδεῖξωμεν διτὶ τὴ μουσικὴν αὐτην, καίπερ διατηρηθεῖσα ἐν τῇ μητρὶ ἡμῶν ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, καίπερ διασώσασα πλείστα γνωρίσματα τῆς Ἑλληνικότητος αὐτῆς, καίπερ μὴ ἀπολέσασα τὸ πρωτότυπον τῶν πρώτων αὐτῆς συστατῶν σχέδιον, συστατικὰ ὧν ἔνεκα πρέπει ἀναντιρρήτως νὰ δνομίζηται Ἑλληνική, δὲν ἡδυνήθη δμως νὰ διαμεληνη τούλαχιστον εἰς τὴν βυζαντινὴν τελειότητα εἰς ἣν ἐπὶ ἀλώσεως ἐπέγγανε, θολωθεῖσα ὑπὸ τῆς σφοδρᾶς καὶ μακροχρονίου ἀσιανῆς θυελλῆς.

Τί τὸ κωλύνων ἄρα τοῦ νὰ καθάρωμεν σήμερον τὴν μουσικὴν ἡμῶν τῶν τοιούτων ἀλλοτρίων τονισμάτων, εἰ ὑπάρχουσι; Ποϊός δ λόγος διτὶ πρέπει νὰ διατηρήσωμεν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν μουσικὴν καθ' ὃ εἶδος παρελάβομεν αὐτὴν; καὶ ἀρά γε τοιαύτη, οἷα τις φάλλεται σήμερον, θύελεν εἰσθαι, εἰ μὴ κατεβάλλετο ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία; ἔστω διτὶ διετηρήθη ἀπαράλλακτος ἡ αὐτὴ βυζαντινὴ ἀνευ ἀναμίξεων ξένων τονισμάτων, καθώς περ ἐψάλλετο ποτε ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ· ἀλλὰ τίς οἵδε μέχρι τίνος θύελε προαχθῇ ἡ τεχνικὴ αὐτῆς τελειότης, ἐὰν μὴ ὑπεδουλοῦτο τὸ ἡμέτερον έθνος; Ἀλλ' ἔξετάσωμεν τὸ ζήτημα καὶ ὑπὸ ἀλλην ἐποψιν.

Τίς δ σκοπὸς τῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσαγωγῆς τῆς μουσικῆς; τὸ τερπνὸν τοῦ μέλους, δπερ ὑπὲρ πᾶν ἀλλο ἀρμόδει εἰς τὴν ἐκφρασιν τοῦ ἀπελρου· διὰ τοῦτο πᾶσαι αἱ θρησκεῖαι τῆς μουσικῆς χρῶνται ὡς θαυμασίως ἐπενεργούσῃ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πρὸς τὸν ἀπαιτούμενον σκοπὸν αὐτῶν. Πρωτίστης οὖν ἀφορμῆς οὕτης τῆς εὐχρεστήσεως, ἐννοεῖται οἰκοθεν διτὶ ἀπαιτεῖται νὰ φάλληται μουσικὴ τοιούτου εἶδους ἐν οἴψῃ τὸ ἀκροατήριον συγχνεῖται. Ἐὰν δ σκοπὸς τῆς εἰσαγωγῆς τῆς μουσικῆς εἰς τὴν

Ἐκκλησίαν ἦναι ὅπως ἐλχύῃ διὰ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας τὸν λαὸν πρὸς ἀκρόσιν, πρέπει νὰ ἔναι τοιαῦτη, οἷα τὶς δύναται νὰ εὐαρεστῇ αὐτὸν. Τὰ ιερὰ Ἅσματα καὶ Ὑμνῳδίαι τῆς Ἐκκλησίας, ἐν οἷς συμπεριλαμβάνονται τὰ κράτιστα κεράλαια τῆς ιερᾶς ιστορίας ἔχ τε τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Γραφῆς, ἵνα γίνωνται τελεσθόρα καὶ οἶν τις προπαῖδεια τῷ λαῷ εἰς τὰς δι’ αὐτῶν ἀδομένας ιστορικάς τε καὶ δογματικάς τῆς ἡμετέρας ἀγλας Ἐκκλησίας παραδόσεις, πρέπει νὰ φάλλωνται δι’ εὐαρέστου μουσικῆς, διότι τοιοῦτον μέσον ἔκτος τοῦ ὅτι ἐλχύει τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ νὰ φοιτῶσι συχνότερον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ συμμαχεῖ εἰς τὸ νὰ ἐρχολάπτωνται ράζον εἰς τὰς μνήμας αὐτῶν τὰ θεῖα νομίματα, ὡς ἐν τοῖς ἑξῆς ἀποχαίνεται ὁ θεῖος Χρυσόστομος: "Ιστε γοῦν ὅτι καὶ νῦν τὰ μὲν ἄλλα βιβλία οὐδὲ ἔξ δύνματος τοῖς πολλοῖς ἔστι γνώριμα, τὴν δὲ τῶν ψαλμῶν πραγματελαν ἐπὶ στόματος ἀπαντες φέρουσι καὶ αὐτὰς ταύτας τὰς ώδάς. Οὕτω δι’ αὐτῶν τῶν πραγμάτων δείχνυται πόσον ἀπὸ τῆς μελιῳδίας τὸ κέρδος ἔστι" (Χρυσόστ. εἰς Ἡσαΐ. κεφ. 6.)

Καὶ ἐὰν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ ἐλεγε ταῦτα δι’ θεῖος Χρυσόστομος, ἵσως ἐν ταύτῃ ἥθελε συμμορφωθῆ τῇ περὶ τῆς μουσικῆς ἐφέσει τῶν νέων Ἐλλήνων, ἵνα μὴ ἐλαττωθῆ ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ τὸ ἐκ τῆς μουσικῆς, ὡς φησι, προκύπτον κέρδος, ἀποδεικνυομένου δμῶς πρώτον ὅτι οὐδεμία ζημία εἰς τὰ καλῶς καθεστῶτα ἐκ τούτου προήρχετο.

Ἐξαιτούμεθα λοιπὸν τὴν ἀδειαν ἵνα εὐσεβάστως ἐχφράσωμεν τὴν ταπεινὴν ἰδέαν ἡμῶν ὅτι δηλ. ἡ ἀρμοδία Ἀρχὴ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἀδιαλείπτως μεριμνῶσα περὶ τῆς λαμπρότητος καὶ εὐτρεπείας τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ μὴ ἀναβάλλῃ τὸν καιρὸν περὶ πραγματοποίησεως ἔργου, ὅπερ ὑπαγορεύεται ὑπὸ τῆς διανοητικῆς τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἀναπτύξεως, ἀλλὰ νὰ προνοήσῃ ἔξετάζουσα τίνι τρόπῳ δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο ἀρμοδίως τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ συμφώνως τῇ

ἐφέσει τῶν νέων Ἐλλήνων, καθὰ διαφερόντων πρὸς τοὺς αὐτῶν προγενεστέρους. Καὶ τῷ ὄντι, ἐάν τις ἐνθυμηθῇ ὅποιοι οἱ πρὸ ἐνδεισιῶνος Ἐλληνες καὶ ὅποιοι οἱ σημερινοί· ὅποια ἡ πρὸ ἐνδεισιῶνος Ἐλλάς καὶ ὅποια ἡ σημερινή· τοὺς τότε μὲν Ἐλληνας οὐδεὶς συμπονέσει, τοὺς νῦν δὲ οὐδεὶς συγχαρῆ· τὴν τότε Ἐλλάδα οὐδεὶς ἀγδιάσει, τὴν νῦν δὲ οὐδεὶς θαυμάσει· διότι, σήμερον, μετὰ παρέλευσιν ἔκαπονται τηρίδων μεστῶν σκύτους, ἀμαθείας καὶ πικρίας παντοδαπῆς, βλέπει βασιλείου κατηρτισμένον, ἐνῷ ὁ σημέραι οἱ Ἐλληνες φαίνονται νὰ ἀνθῶσι καὶ νὰ ἀκμάζωσι κατὰ τὰς ἐποχήμας, τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, ἐφ’ οὓς πάλαι ποτὲ οἱ προπάτορες αὐτῶν ἤκμασαν καὶ ἐκλείσθησαν. Ἄρα γε τοιοῦτοι ἦσαν καὶ οἱ πρὸ ἐνδεισιῶνος Ἐλληνες; Τοιαῦτη ἡ τον ἐπὶ τῆς τουρκικῆς τυραννίας ἡ νέα Ἐλλάς; "Οχι; βέβαια. Ὑπαρχούσης λοιπὸν μιᾶς τοιαύτης ἀσυγχρίτου διαφορᾶς μεταξὺ ἐκείνων καὶ τούτων, πότερον ἐκείνους νὰ καλέσωμεν Ἐλληνας ἢ τοὺς νῦν; ἐκείνον τὸν τότε ἀμορφὸν καὶ ἐγκαταλειμμένον τόπον νὰ δομάσωμεν Ἐλλάδα ἢ τὸν νῦν ὥρκιον καὶ ποικιλοστόλιστον; Ἀναντιρρήτως ἀμφοτέρους, διότι ἐκείνοι καὶ οὗτοι Ἐλληνες εἰσίν. Ἀλλ' οὔτε ἐκείνοι μεμπτέοι διότι τότε εύρισκοντο εἰς τοιαύτην ἀθλίαν καὶ βάρβαρον κατάστασιν, ὡς τούτου προερχομένου ἐκ τῆς τουρκικῆς βαρβαρότητος, οὔτε οἱ νέοι καὶ ἐλεύθεροι Ἐλληνες κατηγορητέοι διότι, προσπαθοῦντες νὰ καθάρωσι τὴν ἔθνικότητα αὐτῶν ἐν τῷ πυρὶ τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀληθίους ἀνθρωπισμοῦ, προβάλλουσιν ὁσημέραι διαγνώντες ἐκ νέου τὸ ἔνδοξον καὶ μέγα αὐτῶν στάδιον συμφώνως τῇ ἐποχῇ τοῦ αἰώνος.

Τὸ Ἐλληνικὸν ἔθνος ἵνα ἀναγνωρισθῇ πάλιν ὡς μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας, δρεῖται νὰ φέρῃ ψηλαφητὰ ἔθνοτας πρόσδου καὶ ἀναπτύξεως δειγμάτα, οἷα φέρουσιν ἀπαντα τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη. Οὐδεὶς διότις μὴ ἀπολέσωμεν τὸν ἔθνισμόν, τὸν ὄντα ἄξιον μνήμης καὶ περιθάλψεως, ἡ μὴ παραβῶμεν τὰ

Οεις τῆς ἀγίας καὶ ὁροδόξου ἡμῶν πλοτεως ἔβγματα φάλλον-
τες μελιωδικῶς η ἀρμονικῶς. Οὐδεὶς τῶν ιερῶν κανόνων ἀφ-
ορᾷ εἰς τὰ συστατικὰ τῆς μουσικῆς τέχνης. Εἶτε μελῳδία, εἴ-
τε ἀρμονία, εἶτε πα βου γα δι, εἶτε do re mi fa, ἀδιάφορον.
"Οσοι κανόνες περὶ τῆς φαλμῳδίας διαλαμβάνουσιν, ἀπαντες
δρᾶσσουσι περὶ τοῦ τῆς φαλμῳδίας ἥθους καὶ τοῦ εύσχήμου τῆς
ἀπαγγελίας αὐτῆς τρόπου" τὸ μὲν, ὅπως διὰ τοῦ ἀρμοδίου ἥ-
θους καθιστᾶται η μουσικὴ τῆς Ἐκκλησίας κατανυκτική, σοβα-
ρὰ, ἀξιοπρεπής καὶ ὀπωσοῦν δλως διάφορος τῆς ἐν ταῖς κοσμί-
καις καὶ θεατρικαῖς διασκεδάσεσι τοῦ λαοῦ ἐν χρήσει οὕτης
τὸ δὲ, ὅπως ὁ εύσχημος τῶν φαλτῶν τρόπος καὶ η πρετία τῆς
φαλμῳδίας ἀπαγγελία φέρῃ τοῖς ἀδομένοις τὸν ἀπαιτούμενον σε-
βασμόν (α). "Αλλὰ ταῦτα πάντα δύνανται νὰ φυλαχθῶσιν εἴτε
η μουσικὴ φάλλεται μελιωδικῶς εἴτε ἀρμονικῶς, διότι τὸ σεμνὸν
καὶ σύμμετρον τῆς μουσικῆς ἔχεται ἐκ τῆς μουσικῆς συνθέ-
σεως. Η φαλμῳδία δύναται νὰ καταστῇ κατανυκτική καὶ δλως
ἥθους ἄνωχαστικοῦ, φαλλομένη μάλιστα καθ' ὅλους τοὺς τε-
χνικοὺς κανόνας τῆς ἀρμονικῆς συντάξεως, ἀρχεῖ η μουσικὴ,
σύνθεσις νὰ ἔναι τοιαύτη τις πεπλασμένη ὑπὸ τοῦ μελοποιοῦ.
"Αλλως τὸ νὰ νομίζωμεν ὅτι διὰ τοῦ ἀτελοῦς τῆς τέχνης, η διὰ
τῆς μονοτονίας, η διὰ τῶν ἔνηρῶν ισοκρατημάτων, η διὰ τῆς
ἄνισης προφέρετο τῶν φαλτῶν προφορᾶς καθίσταμεν τὴν τῆς Ἐκ-
κλησίας μουσικὴν σεβαστοτέρα, τοῦτο εἶναι μᾶλλον μία τις
προληψὶς ἀνωρελῆς καὶ τῆς ἀμαθείας καταφύγιον.

"Ελθωμεν νῦν εἰς τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον μέρος.

(α) "Ορχ τὸν οἱ. καν. τῆς στ'. Οικ. Συνόδου" καὶ οἱ. τῆς ἐν Λαο-
δίκειᾳ καὶ πολλήγου ἄλλοθι.

Γ'. Τίς ο κατάλληλος τρόπος δι' οὐ η μουσικὴ, λαμβάνουσα
ἐν ἀφαρμογῇ τὴν ἀρμονίαν, δύναται νὰ διατηρήσῃ τοὺς
Ἐκκλησιαστικοὺς καὶ Ἐληγικοὺς αὐτῆς χαρακτῆρας.

Ἐν τοῖς προηγουμένοις ἀποφανόμενα δτι η μουσικὴ τῆς
ἡμετέρας Ἐκκλησίας, οὔσα μελιωδική, πρέπει νὰ ἔναι καὶ ἀρ-
μονική, τὸ μὲν, διότι εἰς οὐδὲν τῶν δεδογμένων τῇ Ἐκκλησίᾳ
προστρέψει, τὸ δὲ, διότι τοιαύτη εἶναι η ἔρεσις πλείστου μέρους
τῶν νέων Ἐλλήνων, καὶ τὸ χυριώτερον διότι τοιαύτη δίδοται η
μουσικὴ ὑπὸ τῆς φύσεως. "Αλλὰ τὴν εὐχὴν ταύτην ὑποστηρί-
ζοντες, δρειλομεν τυφλοῖς δμασι νὰ παραδεχθῶμεν; "Οχι βέ-
βαια. "Απασα η προσοχὴ τῆς ἀρμοδίου Ἀρχῆς πρέπει νὰ ἐπι-
στῇ εἰς τὸ ἔξετάσαι καὶ ἔχαριβῶται τίνι τρόπῳ δύναται τοῦτο
νὰ πραγματωθῇ, κωλυομένης πάστης παρεισαγωγῆς τονισμάτων
θεατρικῶν ἐν τῇ Ἱερῷ Ἐκκλησίᾳ. "Οφελει η Ἐκκλησιαστικὴ
Ἀρχὴ νὰ προβλέψῃ ἔκεινο, διότι μετά τινα ἔτη θελει συμβῆ, καὶ
ὅπερ ἡμεῖς, ως τῇ μουσικῇ προσανέχοντες, δυνάμενα ἀρκούντως
νὰ προσδῶμεν. "Οσον ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐλέγομεν ἔτι πολὺ¹
ἀναγκαῖη η ἀρμονία ἐν τῇ φαλμῳδιᾳ καθίσταται, τοσοῦτον ἐν-
ταῦθα λέγομεν δτι προηγουμένως ἀπαιτεῖται σκέψις τίνι τρόπῳ
δεῖ τοῦτο γενέσθαι.

"Οθεν πρῶτον ἔξεταστον ει η ζητουμένη μουσικὴ ὑλη ὑπάρ-
χει ηδη ἔτοιμη, διότι τότε οὐδὲν ἀλλο ὑπολείπεται εἰμή ἀνάχρισις
ἐπ' αὐτῆς είτα δὲ η ἐν Ἐκκλησίᾳ ἀφαρμογή. Δυστυχῶς δμως
τοιαύτη μουσικὴ ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν ὑπάρχει. Τοιούτου είδους
μουσικὴν ἐπεξεργασίαν δὲν ἔχομεν ἀλλην εἰμή τὴν τῶν μουσι-
κῶν X. N. Χαβιαρᾶ, καὶ Φαχάντουργερ, τὴν φαλλομένην σή-
μερον σχεδὸν ἐν πάσαις ταῖς ἐν Εύρωπῃ Ἐκκλησίαις τῶν Ἐλ-
ληγικῶν Κοινοτήτων. Ωστεριώς ὑπάρχει καὶ ἔτέρα τοῦ ποτὲ

τερρα. Ανδρέου Νικολάιδου, καὶ Πράξιερ. 2. Πρὸς τούποις εὐρίσκονται καὶ τίνα διάφορα φόρματα υπὸ διαχρόων μουσικῶν θαυμάτων Ἑλλήνων τε καὶ Εὐρωπαίων ἐν τοῖς πόλεσι τετονισμένα, ὡν ἐπιστημένα θεωρεῖται ἢ τοῦ Ι. Χαβιαρᾶ 'Αλλ' ἡ μουσικὴ αὕτη δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ τέλεον τὴν συνίθη μουσικὸν Κωνσταντινουπολιτικὴν, δι' τῆς ἀνέκαθεν φύλλωνται ἐν τῇ Ἐκκλησίας ταντυνούπολιτικὴν, αἱ υπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων ὥρισμέναι τοσαῦται ὑμινόδαι: Παστηρώστον δτὶ τὰ εἰδη τῆς Ἐλληνικῆς φυλμωδίας εἶναι τὰ ἔξι. Κερκυράρια, Δοξαστικά, Στιγματά, Τροπέρια, Ἀπολυτίνια, Ἀναστάσιμα, Καθίσματα, Υπακοαί, Ἀντίσωνα. Πολυέλαια, Πασχανάρια, Κανόνες, Ωδαί, Εἰρμοί, Καταβασίαι, Κοντάκια, Μεγαλυνάρια, Ηὔποστηλάρια, Προσόμοια, Ἰδιόμελα, Ἐωθινά, Δοξολογίαι, Τυπικά, Μακαρισμοί, Κισσούπια, Τρισάγια, Ἀλληλουάρια, Χερουβικά, Κονωνικά καὶ ἔτερα. Καὶ ἀρά γε αἱ ὑμινόδαι αὐταὶ ὑπάρχουσι τετονισμέναι ἐν τῇ μουσικῇ τοῦ Χαβιαρᾶ: 'Οχι βέβαια. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ ἐν Εὐρώπῃ Ἐλληνικαὶ Κανόντες ἀναρρίζονται νὰ ἔχων πάντοτε φύλτας εἰδίκουνας τῆς Ἐλληνικῆς μουσικῆς ἵνα ἀναπληρώσαι τὰς ἐλλειψεις τῆς τετραχύνου φυλμωδίας. Ταῦτα περὶ τῆς νῦν ἐτοιμης μουσικῆς λέγομεν. οἷγε ὅπως ἐπικρίνωμεν αὐτὴν (ὅπερ ἄλλως ἐρωτώμενοι γίνονται πως νὰ γνωμοδοτήσωμεν), ἀλλ' ἀποδεῖξωμεν ὅτι

(x) 'Τρίτην καὶ ἡ αὐτὴ πραττικὴν ἀμονίαν φυλλωτεῖ, ἐν τοῖς τοῦ Ιωνίων Νήσων Ἐκκλησιστικὴ μουσική, περὶ τούτων μὲν απλούμενη ιστονή σκρητική μουσική: ὅπ' ἄλλων δὲ 'Επιτηνησική. 'Η μουσική οὖτι, γι' ἀλλιπής οὐτὸς τοῦ τοῦ Σπούδας τίς καθ' ἀριστεράν θεωρήσεις ἐξετάζομεν, οὐδὲ τοῦ θεωρήσεως πλήρης πρὸς τὸ πραττικὸν μέρος οὖτι, δύναται τὰ μέγιστα νὰ γρηγορεῖσθαι ὡς μουσικὴ ὅτη εἰς τὴν διακομένην τήμερον απτασκευὴν καθ' ἀριστεράν τῆς μουσικὸν 'Ἐκκλησιαστικὴ μουσικής. 'Ορχικὴν δὲ Πλαστικὴν οὐτὸς Μ. Π. Βρετοῦ ἐκδιδομένων 'Εθνικῷ Ημερολογίῳ τοῦ έτους 1868, σελ. 325. πραγματείαν περὶ τῆς τοῦ Ιωνίων Νήσων Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Τοῦ Π. Γριζζέλη.

αὐτη. ἡ τοῦ Χαβιαρᾶ δηλ. εἶναι ἀνεπαρκής ὡς πρὸς τὴν ἐντολὴν, ἦν ὁρεῖται καὶ ἐν ταῖς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίαις νὰ εκπίκρησι 'Αλλ' οἱ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἀρμονικῆς μουσικῆς ἐκ παντὸς τρόπου ἀπαίτουντες, δινατὸν νὰ παρατηρήσωσι ἡμῖν ὅτι ἦν ἐλπίζει τις πλήρες ἐπεξειργασμένον καὶ ἀρμονικὸν μουσικὸν σύστημα ἐν τῇ Ἐλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ πρέπει νὰ ἔσῃ ἀργήν τινα τελειμένη, ητίς νὰ καθιστῇ εἰς ἔκαστον δηλον ὅτι ἐξ ἀργῆς ἐρμάρμενοι δυνάμεις κατὰ μικρὸν νὰ προγράψουν ἐπὶ τὰ βελτιών. 'Αλλ' ἐν δισῳ αὐδεμίᾳ ἀρχὴ τοιαύτη τίθεται. πῶς δυνάμεις νὰ ἐλπίσωμεν τὴν ἐργου ἀπαίτουμένην τελειοποίησιν ἐν τῷ μέλλοντι γράμμῳ: Εἰς τὴν παρατήρησιν ταύτην ἐν μέρει συμφωνοῦμεν. Παρατηροῦμεν δημος ὅτι τοιαύτη δοκιμή ἐπὶ Ἐκκλησίας θελεῖ προξενίσαι κακὸν μᾶλλον ἢ καλὸν, διότι ἄλλο πλοῦτος καὶ ἄλλο ἐπάρκεια. Δέν ἀρνούμεθα ὅτι διὰ τοῦ γράμμου καὶ τοῦ κατηροῦ ἢ ζητουμένη μουσικὴ δύναται βελτιωθῆναι καὶ πλουτισθῆναι, ἀλλ' οἵμεις ἐπὶ τοῦ παρόντος ζητοῦμεν αὐτὴν οὐγι ἀρθενὸν ἀλλ' ἐπαρκῆ, ἀλλως εἰς τινας ἱεροτελεστίας ἀναγκαζόμεις νὰ προσφεύγωμεν εἰς τὴν βοήθειαν ἐτεροειδῶν μουσικῶν, μή ὑπαρχούσης τῆς ἀρμονικῆς ἐπαρκοῦς. Τοιοῦτόν τι κακὸν ἀπεδείχθη ἐκ τοῦ ναυαγίου, ὅπερ ὑπέστη ἡ ἀωρος εἰσαγωγὴ τῆς κατὰ τετραχωνίκην φυλμωδίας δύο ἢ τριῶν μελοδρίων ἐν τῇ Μητροπόλει τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐλλάδος τῇ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα τοῦ ἥδη παρελθόντος ἔτους 1869. ητίς οὐκ ἐλαβε τὴν ἀρμόδουσαν ὑποδογήν παρά τισιν ἐν Ἀθήναις, σμεράξ γὰρ τὴν.

'Η ἀγία καὶ ιερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐλλάδος. ὡς ὑπὸ ἀξιοπίστου ὄφου ἐξ Ἀθηνῶν ἐπληρωθερήθημεν. ἐνδιῆσσα εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς μουσικῆς ἔφεσιν πλειστων Ἑλλήνων, συνέστησεν ἐπιτροπήν τινα, συγχειμένην ἐκ τριῶν ἐπιστημόνων ἀνδρῶν τὰ μάλα πεπαιδευμένων καὶ λίαν εἰδημόνων περὶ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ κ. κ. Ρομπότη, καὶ Κουμανούδη, καθηγητῶν, ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ κ. Σ. Οικονόμου 'Ιατρού.

ἔποις ή ἐπιτροπή αὐτή, ἔξετάσασα τὸ περὶ μουσικῆς ζῆτριμα
γνωμοδοτήσῃ τί ποιητέον.

“Οὐεν ἡ ρήθεσσα ἐπιτροπὴ συσχεψθεῖσα ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου
τούτου, καίτερ μὴ δυνηθεῖσα δλομελῶς ἐπὶ τούτου νὰ συμφωνή-
σῃ, παρατηθέντος τοῦ ἑνὸς μηλους. ἔξειθη τὴν περὶ τοῦ ζητή-
ματος αὐτῆς ἰδέαν εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ἥτις, προσυλαττο-
μένης τῆς ἀλγηθείας, κατὰ τὸ πνεῦμα τυγχάνει τοιάδε τις. — Η
κατὰ τετράφωνον ἀρμονίαν φαλμῳδία, εἰ μὴ σύσιωδῶς, τοῦ-
λάχιστον φωνομενικῶς θεωρουμένη ὡς τις καινοτομία ἐπὶ τῶν
καθεστώτων, δὲν πρέπει ἄνευ τῶν ἀπαιτουμένων προσφυλάξεων
καὶ ἐγρυόσεων νὰ ἐπιτραπῇ. “Οὐεν δέον νὰ συστηθῇ ἐπιτροπή
τις κατάλληλος καὶ ἐξ εἰδημόνων τῆς τε Ἱερᾶς καὶ κοσμικῆς μου-
σικῆς ἀνδρῶν, δπως, ἔξετάσασα πρῶτον τὴν ἀρχαίαν μουσικὴν τῆς
ἱμετέρας Ἔκκλησίας, παρατηρήσῃ ἐὰν δύνηται νὰ ἐπιτεθῇ ἡ ἀρ-
μονία ἔνευ προσβολῆς τῆς ὑπαρχούσης μελῳδίας. κ. τ. λ. ”.
Καίτοι τοιαύτη ἀπάντησις τῶν λογίων ἀνδρῶν ἐλλογωτάτη φα-
γεται καὶ σπουδαῖα, οὐχ ἥττον δμως φέρει δισταγμόν τινα εἰς
τὴν δι' ἀρμονίας φαλμῳδίαν, καὶ πως ἀφηρημένην τὴν περὶ τοῦ
ζητήματος γνωμοδότησιν, ἥτις ἀλλως ὠφειλε καθαρῶς νὰ λέγῃ,
ναὶ ἡ σύχι, διὰ τοῦτον ἡ ἔκεινον τὸν λόγον. Συνεπείᾳ δὲ τῆς
γνωμοδοτήσεως ταύτης, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἀνέβαλε τὴν περιτέρῳ
ἐνέργειαν ἐν καιρῷ ἵσως ἀρμοδιωτέρῳ. ‘Αλλ’ ἡμεῖς, ἐπαναλαμ-
βάνοντες καὶ ἐνταῦθα ἔσα προγρουμένως εἴπομεν, οὐδὲνως ἐν-
νοοῦμεν ν' ἀποχρύωμεν ἔχθεσιν ἀνδρῶν, ἐφ' οἷς τὸ ἔθνος σεμνύνεται,
ἄλλ; εἰ δυνατὸν, σαρέστερον ἐνταῦθα νὰ ἔχθωμεν ὅτι εἶναι μὲν
ἄλγος ἔτι ἡ μουσικὴ τῆς Ἔκκλησίας ἥτον ἀνέκαθεν μελῳδί-
κη μόνον καὶ ἀπλουστέρα τῆς κοσμικῆς τὸ αἴτιον δμως τού-
του δὲν πρέπει ν' ἀποδῶμεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ
Ἐκκλησία ἔπρεχε τοῦτο δπως ἡ μουσικὴ αὐτῆς φέρη τοῖς γρι-
τικοῖς διὰ τῆς ἀτελείας, ὡς πρὸς τὸ μέρος, ἐννοοῦμεν, τῆς ἀρ-
μονίας καὶ ἀλλιῶν τῆς τέγγης συστατικῶν. τὸν ἀπαιτούμενον

σεβασμὸν, ἀλλ' ἀποδοτέον εἰς τὴν ἀνικανότητα καὶ ἀτέλειαν τῆς
μουσικῆς τέλην, μὴ ἔγδυσης ἐξ ἀργῆς τὴν, οὖν σήμερον, ἀνά-
πτυξιν ἔχει, εἴτα δὲ, καὶ εἰς τὰς πολυειδεῖς συμφορὰς τοῦ ἔθνους;
ἡμῶν, τὰς παρεμποδισάσκας πᾶσαν βελτίωσιν καὶ ἐπιστημονικὴν
ἀνάπτυξιν, ἢν ἡ μουσικὴ τέγγη, ἐπὶ τῆς ἔθνης ὑποδουλώσεως ἀλ-
λοιι ἐλαβε. Τρέζομεν βεβαίων τὴν ἰδέαν ἔτι, εἰ μὴ ἦθελεν ὑποδου-
λωθῆ τὸ ἡμέτερον ἔθνος, ἢ ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοζίᾳ μουσικῇ δὲν ἦθελεν
εἴθι σήμερον οὐχ τοῦ νῦν Πατριαρχείου, διότι ἡ μουσικὴ, ἐντὸς
πάντοτε τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιφερείας, ἔθελε συμμετάσχει τῆς
πρόσσου, ἢν ἡ μουσικὴ τέγγη ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἐπιστῆμαι καὶ τέ-
γγαι παρὰ τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει ἦθελον λάβει.

Καὶ αὐτῇ ἡ ἰδέα ἔτι βεβαιωτέρα καὶ ἡμῖν καθίσταται, καὶ ἀλ-
λοις ἵσως παραδεκτή, ὅταν φίλωμεν τὸ ὅμμα τῆς ἡμῶν καὶ εἰς
τὴν Ἐκκλησίαν ἑτέρου ὄμοδοῦ τῆς ἡμῖν ἔθνους, μὴ ποτε ὑποδου-
λωθέντος ἀλλὰ μᾶλλον προσχθέντος, οἷον τοῦ Πωτοικοῦ. Τὴν
ψηλωμῳδίαν τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ἀναχέροντες, ἐγείρεται ἡμῖν
ἡ ἰδέα λαλῆσαι δλίγχ, ὡς ἐν παρόδῳ, περὶ τῆς Ἐκκλησίας ταύ-
της. “Οὐεν παραχρῆμα ἴπτάμενα διὰ τῆς φαντασίας εἰς τὴν ἐ-
ποχὴν τοῦ δεκάτου ἀιῶνος, καὶ δὲν οἱ ἀπεσταλμένοι ὑπὸ τοῦ ἄ-
νακτος ἀγίου Βλαδιμήρου εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινούπολει ἀγίαν
Σοζίαν ἵνα ἴωσι τί ἔστιν ἡ τῶν χριστιανῶν Ἐλλήνων θρησκεία,
καὶ ποῖος δὲ τρόπος τῶν Ἱεροτελεστιῶν αὐτῆς, ἐπανακάμψαντες
εἰς τὴν τότε πρωτεύουσαν τῆς Πωστας τὸ Κίεβον, εἴπον.” Αναξ,
οὐδὲμίκιν θρησκείαν κρίνομεν ὄρθιοτέραν τῆς τῶν Ὀρθοδόξων Ἐλ-
λήνων θρησκείας, τῆς δλῶς ἀποστολικῆς καὶ ἀγίας. Παρεστῶτες
ἐν τῷ Ναῷ τῆς ἀγίας Σοζίας, κατεπλάγημεν δρῶντες τὴν με-
γαλοπρέπειαν καὶ τὴν τάξιν τῆς αὐτόθι τελουμένης θείας λατρεί-
ας. Τὰ πάντα αὐτόθι μεγαλοπρεπή καὶ θεία, καθιστάντα τὴν ἐπὶ
γῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ὄντως πολιν τοῦ ζῶντος Θεοῦ.
Καὶ ἴδου διατίλευτα τοιαῦτα ἀκούσας, καὶ παρὰ τοῦ Παναγίου
Πνεύματος φωτισθεὶς, παρεδέξατο τότε, καὶ ὡς ἐπικρατοῦσαν τοῦ

Ιωσικοῦ ἔθνους Οργανείαν καὶ ἀκριβή τύπον ἐν τῷ Κράτει τούτῳ καθιέρωσεν, τὴν τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων Οργανείαν, ἣ πρὸ ἀλίγων ἑτῶν συνστη ἀντῷ ἡ αὐτοῦ προμήτωρ ἡγία Ὀλγα.

Ταῦτην τὴν διαδοξίαν Ιωσικήν Ἐκκλησίαν εἰσελάντις, εὐροχομεν αὐτὴν διατηρούσαν μέχρι σήμερον ἀπαραίτητως καὶ ἀπαξεκαλίτως δοκ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἐκάθειν. Εἰσερχόμενοι δὲ ἐν αὐτῇ βλέπομεν ἀπαστρα τὴν τυπικὴν διάταξιν σύμφωνον τῇ ἡμετέρᾳ· βλέπομεν τὰς ἱεροτελεστίας καὶ ὅλους τοὺς τύπους τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τελονικέννας· ἀκούμεν τῇ ἴδιᾳ αὐτῆς διατάξιῳ ἀδόμενα τὰ ἵερά φαματα τοῦ Ιακωβίου, Κοσμᾶ, Θ. Γιαννογράφου, Ἀνδρέου Κρήτης καὶ τῶν λοιπῶν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας Μελωδῶν. Ἀλλὰ τὸ μόνον, καὶ ὁ ἔχονται διατάξουσα τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, εἶναι τὸ εἶδος τῆς ἱερᾶς μουσικῆς, ὡπερ σήμερον εἶναι ὄλιος διάρροον, μεγχλοπρεπέστερον καὶ ἐπιστημονιώτερον τοῦ μουσικοῦ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας εἰδούς, καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἑπού, καὶ ἥμιν, ἡ ἔθνους πρόσδος Λύτῃ ὑπηγέρευσεν. Ἀλλο λοιπὸν εἶδος μουσικῆς ἡ Μητρόπολις τῆς Ιωσικῆς Ἐκκλησίας σήμερον καθίεστι διὰ τὴν αὐτῆς ψιλωδίαν, καὶ ἀλλο εἶδος τὸ ἐν τῷ Φαναρίῳ Πατριαρχεῖον. Τίς ἀρχ δύναται ἐν τοιαύτῃ παρατηρήσει καὶ ψηλαφητῇ ἀποδεῖξει νὰ μὴ ὑποθῇ ὅτι διαχρήσιμεν. Ἀλλο λοιπὸν εἶδος μουσικῆς τῆς νῦν ἐν Πετρουπόλει Μητρόπολεως τῆς Ιωσικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μουσικὸς Χορὸς γῆθεν εἴσθιται σήμερον ὁ αὐτὸς, εἰ μὴ ἀνώτερος, καὶ ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μητρόπολει τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, τῇ ἡγίᾳ, λέγομεν. Σωζίζ, εἰ μὴ ἡτο σήμερον, ιρίμασιν οἰς Κύριος ἐπίσταται, Τζαμί Τουρκιόν;

Τὸ νῦν ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχεῖον πρὸ μικροῦ ἀνεγκόντες, ἐκρράτωμεν, κατὰ καθῆκον, ἐνταῦθα τὸν σεβατμὸν ὥμινον καὶ εὐγνωμοσύνην εἰς ταῦτα τὴν κοινὴν μητέρα τῶν Ὀρθοδόξων Μεγάλην Ἐκκλησίαν. Ἡτοι ἐν τοῖς προγενεστέροις

τῆς ἀμυνείας καὶ τῶν πολιτῶν καὶ μεγάλων οὐλίφεων γεύσεις καὶ τοῖς καθ' ἡμῖν ἐκ παντὸς τοῦπου προσπέσθισεν ὅπως ἡ μουσικὴ συνιψὴ ἐκάστη ἐπογῆ, ἔγι τὴν ἐντεγμον ἀνάπτυξιν καὶ καλονήν, ἵνα αὐτὴ μὲν, ὡς αἱ περιστάσεις ἐπέτρεπον, δικτερήται, ἔξωθινται δὲ ἐκ τῶν ιερῶν περιβόλων τὰ ὅλως ἀλλοτρια μελουργήματα. Ἀτινα ἀλλως ἡδύναντο παρεισχθῆναι. Προσκειμένου περὶ βελτιώσεως τῆς μουσικῆς, ἡ ἔργεισα Μ. Ἐκκλησία δὲν ἔδιστατε καὶ τὴν τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς διδασκαλίαν ἐν τῇ Πατριαρχικῇ συλλήνε παραδεύθη ποτε, κατότι οὐκ ἐτελεσθῆρησεν.^(α)

Εἰς τὸν παραβλέποντα ὅμως τὰς ἀνιτέρω παρατηρήσεις ὡς δήμην εἰναστικὰς καὶ φυτατιώδεις φρονοῦντα μὲν ὅτι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀρμόζει ψαλμωδία ἀποιλειστικῶς μελωδική, λέγομεν ὅτι τοιαύτη μουσικὴ φυσικῶς δὲν ὑπάρχει· φέροντα δὲ ὡς παράδειγμα τὴν νῦν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν τὴν ἀνευ δρμονίας τυγχάνουσαν, ἀπαντῶμεν ὅτι τοῦτο εἶναι Ἑλλειμμα τῆς τέγγιας, διότι μελωδία καὶ ἀρμονία συνιστᾶσι τὸ ὅλον, τὴν μουσικὴν δὲ.

'Αλλ' ὅσω τὴν ὑπὲρ τῆς ἀρμονίας δέδειν ἡμῖν ἐκράτεσμεν. τοσούτῳ λέγομεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ ἔχῃ ἰδεού μουσικήν, ἥτις, ιερὰ καλουμένη, μουσικός σαστός, πρέπει νὰ μελεποιήται πάντοτε ὅλως διάφορος τῶν θεατρικῶν μελῶν.

Τοιαύτη μουσικὴ σήμερον δὲν ὑπάρχει πλήρης, καὶ τὴν ἐλειψιν ταῦτην οὐδέποτε ἀλλος δύναται ἀναπληρῶσαι εἰμή, οἱ κατέλληλοι τῆς Ἐκκλησίας μελοποιοί.

Οι μελοποιοί, εἰς οὓς ἡδύνατο τοιαύτη μουσικὴ ἐπεξεργασταὶ νὰ ἐμπιστευθῆ, ὅπερούσι νὰ ἔγιναι γνήσιοι ἔθνισμοι καὶ Οργανεύματι "Ἐλληνες, καλῶς περὶ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ γεγυμνασμένοι, κάτοχοι τῆς Ἐκκλησιαστικῆς τε καὶ Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς καὶ καλῶς ἐνοσοῦντες τοὺς ιεροὺς τῆς Ἐκκλησίας "Υμνους.

(α) Συνέβη τοῦτο περὶ τὸ 1790, ἐπὶ Γρηγορίου Πατριάρχου. "Ορχ Θεωρ. μήγα τῆς Μουσ. Χρυσάνθου. Μ. Β. σλ. LII. Καὶ Κρητίδα τῆς Μουσ. Α. Φωκαΐδης. Μ. Β. σλ. I.

Οθεν οι ἐξιέμενοι τῆς μουσικῆς καὶ ἀγχιπῶντες τὴν ἐπιστροφήν
μουσικὴν φαλμῳδίαν ὀφείλουσι νὰ συμπράξωσι προγραμμένως
εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἀρμοδίων μουσικοῖων.

Ἐνθυμηθήτω Ἐκαστος διτι, ἐὰν ή 'Ελληνικὴ Ἐκκλησία ἔχῃ
σήμερον τὴν νῦν Κωνσταντινουπόλιτικὴν μουσικὴν ἐντεχνοτέραν
τοῦ κατὰ τὴν 'Αθωνίδα παράδοσιν συνεπτυγμένου καὶ δισονούτου
ἀρχαλού μουσικοῦ συστήματος τοῦ "Ἀνανες νεανὲς νανὰ ἄγια,
τοῦτο ἐπετεύχθη διότι ὁ εἰς τῶν τριῶν ἐφευρετῶν τῆς νέας με-
θόδου, ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἐγίνωσκε συνάμα
καὶ τὴν Εὐρωπαϊκὴν, οἷος ὁ Χρύσανθος Ἀρχιερεὺς Προύσης.
Ἄρα ἐὰν ή μουσικὴ τοῦ νῦν Πατρού γα δι φαίνηται σήμερον κα-
νονικὴ πως, τοῦτο συνέβη διότι ὁ εἰς τῶν τριῶν ἐξηγγυτῶν ἐγί-
νωσκε συνάμα καὶ τὴν μουσικὴν τοῦ Do re mi fa.

Ἐνθυμηθήτω Ἐκαστος διτι, ἐὰν ή 'Ελληνικὴ Ἐκκλησία ἔχῃ
σήμερον μουσικὴν τινὰ τετράζωνον ἀρμονικὴν, οἷον τὴν εἰς τὰς
ἐν Εὐρώπῃ Ἐκκλησίας φαλλομένην, τοῦτο ἐπετεύχθη διότι ὁ
εἰς τῶν δύο συντακτῶν αὐτῆς ἦτοι ὁ Ι. Χ. Ν. Χαβιαρᾶς ἐγί-
νωσκε ἐν γένει τὴν Ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἐν μέρει τὴν Εὐρωπαϊ-
κὴν μουσικὴν. Λύτα τὰ ἔργα ὑπὲρ τῆς ἰδέας ταύτης δευτερούσιν
ὅτι εἰς καταλλήλους καὶ ἴδιαιτέρους τῆς Ἐκκλησίας μουσικούς,
ἔχοντας τὰς ἀπαιτουμένας γνώσεις, δύναται ν' ἀνατεῦῃ τοι-
ωτῇ τις ἐπεξεργασίᾳ. Διότι οἱ τοιοῦτοι μουσικοὶ δύνανται νὰ
σκεψθῶσι τίνι τρόπῳ ὀφείλουσι νὰ περιβάλωσι τὴν μουσικὴν τῆς
Ἐκκλησίας τῇ ἀπαιτουμένῃ ἀρμονίᾳ μετὰ μεγάλης τῆς προ-
ρυλάξεως ὥπως μὴ καλύψωσι τὸ πρόσωπον αὐτῆς καὶ κατα-
στῇ αὕτη ἀγνώριστος πλέον εἰς τοὺς Ἐλληνας. Οἱ τοιοῦτοι
μουσικοὶ γνώσκουσι νὰ προσφύγωσιν ἐξ ἔκεινων τῶν ἐντέχνων
ἀρμονιῶν, αἵτινες δύνανται νὰ προσβάλωσι τὴν ἀκοήν τῶν μὴ
εἰδισμένων εἰσέτι Ἐλλήνων. Παραχλείπομεν ἐνταῦθα εἰς ὅποσους
κινδύνους θέλει περιπλεύθη ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ὅταν τύχῃ
εἰς γείρας μουσικῶδες πολλαῖς ἔξωτερικῶν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, παν-

ανιστῶν δργάνων, οἵτινες, μὴ δύτες μεμυημένοι περὶ τὰ πράγμα-
τα τῆς Ἐκκλησίας, εἰς οὐδὲν λογίζονται τὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν
εἰσαγωγὴν τονισμάτων ἥθους διώς ἔξωτερικοῦ καὶ ἀναρμόδου.

Ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε ὥφει ἡμῶν λεχθέντων ἐξάγεται διτι τὸ πε-
ρὶ τῆς μουσικῆς τῆς Ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας ζῆτημα, στρεψό-
μενον χαρίως καὶ οὐσιωδῶς περὶ τὴν ἰδέαν ἐὰν ή τῆς θελας λα-
τρεῖς φαλμῳδία δύνηται νὰ ἐκτελῆται ἀδιαχρόως καὶ κατὰ τὰς
περιστάσεις νῦν μὲν μελωδικῶς νῦν δὲ ἀρμονικῶς, λίαν εὐχερῶς
καὶ κατὰ θρησκευτικὴν τε καὶ Ἰουνικὴν φιλοτιμίαν δύναται νὰ λά-
βῃ τὴν αὐτοῦ λύσιν, διευθυνθὲν ἀλλόγως διὰ τῆς εὐθείας καὶ
σκελας δόσου πρὸς τὸ στάδιον τῆς συζητήσεως.

Παραχαλοῦμεν λοιπὸν θερμῶς τοὺς λογίους διμογενεῖς, τοὺς
περὶ τοῦ ζῆτηματος τούτου διαπραγματευσομένους καὶ γνω-
ματεύσοντας νὰ μὴ συγχύσωσιν, ὡς τινες ἤδη ἐπράξαν, τὴν
χυριανὴν ἰδέαν τοῦ ζῆτηματος μετ' ἄλλων ἰδεῶν ἀντρισουσῶν εἰς
δευτέρας καὶ δικαιτέρας σκέψεις. Λίαν λυπηρὸν καθίσταται νὰ
βλέπῃ τις καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐν παιδείᾳ καὶ ἵκανόττητι διακρινομέ-
νους διμογενεῖς νὰ ἔχολισθαίνουσι παραχρίνοντες ἐπὶ ζῆτηματος,
διπερ παρ' αὐτῶν τούτων μᾶλλον προσδοκᾷ τὴν αἰσιον αὐτοῦ λύ-
σιν. 'Αλλ', ὡς φαίνεται, εἴμαρτο εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν
ῶστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἐρμηνευτικῶτατοι ἐντούτοις νὰ παρεμμηνεύσωσι.
Ταῦτα δὲ λέγομεν διότι τὸ περὶ οὗ δὲ λόγος μουσικὸν ζῆτημα
πρὸ τίνος χρόνου λαμβάνει παρὰ τῶν δύο διαφωνουσῶν περὶ^{τούτου} μερίδων τῶν διμογενῶν οὐκ δίλγας παραμορφώσεις, προ-
κόμματα καὶ ἀντιδράσεις, ὃν τοὺς λόγους καὶ ἐν γραπτῷ τῷ
λόγῳ ἀνέγνωμεν καὶ ἐν προφορικῷ πολλάκις ἥκουσαμεν.

'Αλλ' ἐπειδὴ οὔτε τὸ πνεῦμα τῆς ἐν γερσὶ ταύτης πραγμα-
τείας ὑπαγορεύει, οὔτε ἡμεῖς ἐνοσοῦμεν νὰ ἐκθῶμεν καὶ νὰ ἔξε-
τάσωμεν ἐνταῦθα ὅσα ἐκτέροινεν περὶ τούτου ἐξέρθησαν ἡ ἐγρά-
φησαν, κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ ἐπισυνάψωμεν τοῖς ἡμῖν εἰργμέ-
νοις καὶ τὰς ἀκολούθους ἐπὶ τοῦ ζῆτηματος ἡμῶν σκέψεις ὥπως
τοῦτο ἐλθῇ ὑπὸ τὴν τύπου τούτου τοῦ ζῆτηματος ἡμῶν σκέψεως ἥπως

τοῦ ἐνδικαὶ δισυγχρίτως πολυμαθεστέρων καὶ καινοτέρων ἡμῶν.

Τὸ περὶ τῆς μουσικῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ζήτημα χρήσει, καθ' ἡμᾶς, σπουδαῖας καὶ ἐμβριθοῦς συσκέψεως, διότι, προβάλλον, ὡς πάντες γινώσκουσι, καινοτομίαν τινὰ, εἰ μὴ οὐσιώδην ἀλλὰ φαινομενικήν, ἐπὶ τῆς συνήθους μελῳδικῆς φαλμωδίας τῆς Ἐκκλησίας, φαίνεται ὡς ἐκ τούτου ὅτι λαμβάνει καὶ τινὰ χαρακτῆρα ἔνθεν μὲν ὄρησκευτικὸν, ἔνθεν δὲ ἔθνικόν. Πρὸς ἀποφυγὴν ἄρα καὶ τῆς ἑλαχίστης καταβιβαστικῆς ὑπονοίας ἐπὶ παραβίᾳσει τούτων τῶν δύο ιεροτέρων καὶ θερμοτέρων αἰσθημάτων τοῦ Ὁρδούδησου Ἑλληνος, ἀπαιτεῖται τὸ ζήτημα νὰ λυθῇ διὰ λόγων καὶ σκέψεων πάνυ βασικῶν καὶ ἀναιμοφισθητησίμων, διπλαὶ οὐδεμίᾳ διαχωνίᾳ καὶ ρῆξις συμβῇ παρὰ τοῖς ὄμοδδοις τέκνοις τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. "Οθεν πρὸς ἐπίτευξιν τούτου παρατίθεμεν τὸ ἔξις Σχέδιον ἢ Τύπον, δοσὶς οὔτε ὑπερβολικὸς, οὔτε δυσχερής, οὔτε ὑλικῶν μέσων ἀπαιτητικὸς φαίνεται, οὔτε, τέλος πάντων, πολλοὺς τοὺς κόπους προβάλλει, οἷος ὁ ἔξις.

Ἡ ἀρμοδίᾳ ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχὴ, ἢ Ιερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, πρέπει νὰ συστήσῃ ἐπιτροπήν τινα συγκειμένην ἀρ' ἐνδικαὶ μὲν ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων καθηγητῶν τῆς Θεολογίας δηλ. τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· ἀρ' ἔτερου δὲ ἐκ τεσσάρων ἢ πλειόνων ἐπιστημόνων μουσικῶν τῆς τε Ἐκκλησιαστικῆς καὶ Εὐρωπαϊκῆς μοισικῆς.

Εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην πρέπει ν' ἀνατεθῇ τὸ περὶ οὐ ὁ λόγος ζήτημα ὑπὸ τὴν καθαρὰν καὶ δισκεκριμένην αὐτοῦ ἔννοιαν, τούτεστι νὰ ἐξετάσῃ ἐν πρώτοις τὴν οὐσιώδην καὶ κυρίαν ιδέαν τὴν προκαλούσαν τὸ ζήτημα, ἥτις εἶναι ἡ ἔξις.

ΕΑΝ Η ΨΑΛΜΩΔΙΑ ΕΝ ΤΗΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ ΔΥΝΗΤΑΙ ΑΔΙΑΦΟΡΩΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΝΑ ΕΚΤΕΛΗΤΑΙ ΜΕΛΩΔΙΚΩΣ ΚΑΙ ΑΡΜΟΝΙΚΩΣ.

Αὕτη, ἐπανειλημένως λέγομεν, εἶναι ἡ ἀρχικὴ, καθαρὰ καὶ γεγυμωμένη ιδέα τοῦ ζητήματος. Δος δ' ἀπλούστερον εἰπεῖν.

'Εὰν ὁ Χερουβικὸς "Ὕμνος, ἢ ἔτερος, ὡς φάλλεται μελῳδί-

χῶς εἰς τὴν λ. χ. Πρῶτον, συναδόμενος δι' ἀπλῶν ισοχρατημάτων, δύνηται νὰ φάλληται καὶ ἀρμονικῶς συναδόμενος διὰ τῆς ἐντέχου καὶ μαθηματικῆς χράστως τῶν τῆς ἀρμονίας φωνῶν τοῦ ρύθμητος "Ὕμνου.

Ἡ ἐπὶ τῆς κυρίας ιδέας τοῦ ζητήματος ἀπόρθανσις τῆς ἐπιτροπῆς δρεῖται νὰ ἦναι ῥητῶς καταχατική ἢ ἀποχατική, δηλαδὴ διὰ δύναται ἡ φαλμωδία νὰ ἦναι ἀδιαχρήσιμη μελῳδική καὶ ἀρμονική, ἢ δὲν δύναται διὰ τούτους ἡ ἔκεινους τοὺς λόγους.

Εἰ μὲν ἡ περὶ τῆς πρώτης τοῦ ζητήματος ιδέας ἀπόρθανσις τῆς ἐπιτροπῆς ἔσται ὑπὲρ τῆς ἀρμονίας, τούτεστι διὰ δύναται ἡ φαλμωδία νὰ ἦναι καὶ μελῳδική καὶ ἀρμονική ἀδιαχρήσιμη ὡς αἱ περιστάσεις ὑπαγορεύουσι, τότε παρουσιάζονται οἷοισθεν αἱ περὶ τὰ καθέκαστα δευτερεύουσαι σκέψεις. Εἰ δὲ ἀπ' ἐναντίας ἔσται κατὰ τῆς ἀρμονίας, τούτεστι διὰ ἡ φαλμωδία πρέπει νὰ ἦναι πάντοτε καὶ καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις ἀποχλειστικῶς μελῳδική, νοητέον διὰ καὶ τότε ἀπαιτοῦνται οἱ ἀπογράντες πρὸς ἀπόδειξιν τούτου λόγοι, οὓς ἀφίγοντες εἰς τοὺς ἐπὶ τούτῳ διορισθομένους χριτὰς ἵνα ἐκθῶσι, (διότι ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν αὐτοὺς) ἐξετάζομεν ἐνταῦθα τίνες αὗται αἱ περὶ τὰ καθέκαστα δευτερεύουσαι σκέψεις, αἱ οἷοισθεν ἀναφυσμέναι ἐν τῇ περιπτώσει τῆς παραδοχῆς τῆς ἀρμονικῆς φαλμωδίας.

Ἐὰν ἡ ἐπιτροπὴ ἐσλεμμένως ιδῇ διὰ οὐδὲν κωλύον τοῦ ἀδεσθαί ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς ιεροὺς "Ὕμνους κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ μελῳδικῶς καὶ ἀρμονικῶς, τότε συσκεψθεῖσα δρεῖται λεπτομερῶς ν' ἀπόρθανθῇ καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ τούτου ἀναφυσμένων δευτερεύοντων ζητημάτων, ἀτίνα, καθ' ἡμᾶς, στρέφονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εἰς τὰ ἔξις· α').) Εἰ μὴ ἡ παραδεγμένα μουσικὴ ὑπάρχει, τίνι τρόπῳ δύναται νὰ εὑρεθῇ οἴα τις ἀπαιτεῖται· β').) Εὰν, ἐν περιπτώσει ἀνάγκης μελοποίας, δύνωνται οἱ ἐπὶ τούτῳ διορισθομένοι μελοποιοὶ νὰ χρήσωνται ἀπολύτως τῇ τέχνῃ εἰς τὴν ἐπίθεσιν τῆς ἀρμονίας ἐπὶ τῆς μελῳδίας ἢ περισ-

ρίζεται τὸ ἀνεξάρτητον τῶν καλλιτέχνων ἐπὶ ρήτορις δροῖς, ἔνεκκα σπουδαιότερων λόγων γ.). Ἀπαραιτήτως δρεῖλουσιν οἱ μελοποιοὶ νὰ τηρήσωσι κατ' ἀκρίβειαν τὴν πρωτότοην ιδέαν, ἢ αρια ἡ μοτίνο ἔκστου τῶν ὅχτω "Ηχων τῶν ἀσμάτων ἡ τοῦτο ἀ-
φέται εἰς τὴν διάθεσιν τῆς τέχνης δ..) Τίνα φόρματα καὶ κατὰ τίνας περιστάσεις δρίζονται ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ φῶνται μελῳδικῶς καὶ τίνα ἀρμονικῶς καὶ ἔτερα, τέλος πάντων, ἀφορῶντα τὸν συνδυασμὸν τοῦ ἐνὸς μετὰ τοῦ ἄλλου μουσικοῦ εἴ-
δους, μελῳδικοῦ δῆλ. καὶ ἀρμονικοῦ.

Μετὰ τὰς ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων γνωματεύσεις, πρέπει
ἡ Ἐπιτροπὴ νὰ ἔχθῃ, ὡς εἶδος προγράμματος, τὴν τε ἀπόφαν-
σιν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ζητήματος καὶ τὰ ταύτη ἐπόμενα.

Δημοσιευθέντος τοῦ τοιούτου προγράμματος, πρέπει νὰ δρισθῇ,
χρονικὸν τὸ διάστημα, ὅπως, οἱ βουλέμενοι τῶν λογίων ὀμογε-
νῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος γνωματεῦσαι, ὥνηθῶσι ἐγκαίρως νὰ ποι-
ήσωσι τὰς ἐπὶ τοῦ προγράμματος αὐτῶν παρατηρήσεις, ὥν τι-
νες ἐνδέχεται πάνυ ὠφελιμοὶ πρὸς τὸ ζητήμα νὰ φανῶσιν.

Περικινθεῖσης τῆς ὡρισμένης προθεσμίας καὶ οὐδεμιᾶς ἀντι-
δράσεως ἐπὶ τοῦ προγράμματος ὑπερισχυσάσης, τὸ ζητήμα
θεωρεῖται τέλεον καὶ κατ' εὐχὴν λελυμένον.

Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτη ἡ Ἱερὰ Σύνοδος διά τε τὸν ἀπαι-
τούμενον σεβασμὸν, καὶ ἀδελφικὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπην, καὶ ἀ-
μοιβαλαν πρὸς τὰ πάτρια συνενόησιν, καλῶς ἐποίει, καθ' ἡμᾶς,
ἴνα εἰδοποιήσῃ τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, ἐνθα δ θρόνος τοῦ ἀρ-
γιγοῦ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐκθεῖσα Αὐτῇ λεπτομερῶς
πάσας τὰς ἐπὶ τοῦ ζητήματος λαβόντας χώραν ἐνεργείας καὶ συ-
ζητήσεως ὡς καὶ τὸ ἐκ τούτων ἐξαγόμενον καὶ τοῦτο οὐχὶ ὅπως
ἡ ρήθεῖσα Μ. Ἐκκλησία, ὡς δῆθεν ἀδειάς προηγουμένως ζη-
τηθεῖσης, ἐπιτρέψῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος τὴν τῆς ἀρ-
μονικῆς ψαλμῳδίας εἰσαγωγὴν, ἀλλ' ὅπως, πληροφορηθεῖσα
περὶ τῶν αὐτοτρόπων ἐπὶ τοῦ ζητήματος μέτρων, τῶν ληφθέντων

ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ
περὶ τῶν ἀσφαλῶν ἐγγυήσεων τῆς μὴ καινοτομίας, ἐγκρίνῃ
τῆς τοιαύτης ἐπιστημονικῆς καὶ σπουδαίας συζητήσεως τὸ ε-
ξαγόμενον ὡς ἀνήκει· καὶ ἀναγνωρίσῃ αὐτὸς ὡς μὴ ἀπάδον τοῖς τῇ
Ἐκκλησίᾳ παραδεδεγμένοις, θεωρήσασα τοῦτο οὐχὶ ὡς καινο-
φανῆ μουσουργίαν, ἀλλ' ὡς τινὰ καθ' ἀρμονίαν ἀνάπτυξιν τῆς
ψαλμῳδίας, ἀξίαν συναριθμηθῆναι ταῖς προγενεστέραις ἀναλύ-
σεσιν, ἃς παρ' αὐτῇ τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ, κατὰ διαφόρους ἐποχὰς
ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ κατὰ τὸ μελῳδικὸν εἶδος ἐλαύνει.

Τούτων οὕτως τελεσθέντων, δύναται τότε νὰ λάβῃ ἐν τῇ Ἐκ-
κλησίᾳ τὴν ἐφαρμογὴν τὸ ζητούμενον ἀρμονικὸν εἶδος τῆς ψαλ-
μῳδίας διὰ τῆς καθιερωθείσης καὶ ἐπικυρωθείσης μουσικῆς ὑ-
λῆς, ἀπαγορευομένου κατά τινα γρόνον παντὸς ἀρμονικοῦ νέας
συντάξεως φόρματος, μὴ λαβόντος προηγουμένως τὴν ἀπαιτου-
μένην ἔργησιν παρὰ τῆς ἀρμοδίου Ἀρχῆς.

Τότε λοιπὸν ἀδιαφόρως καὶ ἀδιαφίλονεκίας δύναται νὰ ἐ-
τελῆται ἡ ψαλμῳδία ἐνταῦθα μὲν μελῳδικῶς, κατὰ τὸ σύγριες
σύστημα, ἐνταῦθα δὲ μελῳδικῶς τε καὶ ἀρμονικῶς ὡς ἡ κλίσις
τῶν Ἐκκλησιαζομένων καὶ τὰ ὄλικὰ μέτα ἐκάστης Ἐκκλησίας
ἐπιτρέπουσι. Πᾶσα διαφωνία ἦδη πέπαυται. Δὲν ἐπρόκειτο ποτὲ δ
λόγος περὶ καταργήσεως τοῦ μελῳδικοῦ συστήματος τῆς μου-
σικῆς, ὅπερ ἀπαραιτήτως εἶναι ἀναγκαῖον, καθώς περ καὶ ἐν αὐ-
τῇ τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ, οἵτις μεθ' δλας τὰς ἀρμονικὰς αὐτῆς
ψαλμῳδίας, τὰς ἐν χορδαῖς, δργάνοις καὶ κυμβάλοις εὐήχοις τε-
λουμένας, πάντοτε διατηρεῖ, ἔνεκα ἀπαραιτήτου ἀνάγκης, καὶ τὸ
μονότονον, il canto Gregoriano. Δὲν ἐπρόκειτο, λέγομεν, περὶ¹
καταργήσεως, ἀλλὰ περὶ πληρώσεως πόθου θερμῶς ἐκφραζομέ-
νου ὑπὸ μεγάλης καὶ διακεκριμένης μερίδος τῶν νέων Ἑλλήνων
εἰς πρᾶγμα, ὅπερ οὐδόλως προσχρόνει εἰς τὰς παραδόσεις τῆς
Ἐκκλησίας. Τίς ἐστιν ὁ πόθος οὗτος; Ή ἐν Ἐκκλησίᾳ καθ' ἀρ-
μονίαν ψαλμῳδία τῆς Θελας λατρείας. Πόθος, οἵτις οὐδόλως

προσβάλλει οὔτε Θρησκείαν οὔτε Ἰδοισμὸν, ἀλλὰ μᾶλλον δείχνυσιν δι τοι νέοι "Ελλῆνες, γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἐπιστριμόνων καὶ καλλιτέχνων ἀρχαίων Ἑλλήνων ὄντες, ὅστιμέραι ἔξημεροῦσι καὶ λεπτόνουσι τὴν αὐτῶν ἀστὴν, καθιστάντες αὐτὴν κλίνουσαν εἰς ἀκρόστιν φωνητικῆς συντάξεως δοσον ἔνεστιν ἐντεχνοτέρας, ἐπιστημονικωτέρας καὶ δῆ καὶ τῇ φύσει συμφωνούστης, ὅτι τὸ Πᾶν ἀρμονία ἔστι.

Περανούστες ἐν τούτοις τὸν λόγον εὐχόμεθα ὅπως τὰ ὑψ' ἡμῶν γραφέντα ληφθῶσιν ὑπ' ὅψιν παρὰ τῶν ἀρμοδίων Ἀρχῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους ἔξαιρέτως δὲ τῆς ιερᾶς Συνόδου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Εὐελπιζόμεθα δὲ δι τὸ δὲν θέλομεν ἀποδειχθῆ ματαιοπονοῦντες πραγματευόμενοι ζῆτημα φέρον καὶ νοτομίαν καὶ ἀναρμοδιότητα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας τῇ ἐπὶ ἀρχαιότητι σεμνυνομένῃ, διότι, ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον, δὲν ἀξιούμεν κατάργησιν τῆς μουσικῆς ἡμῶν καὶ σύστασιν ἀλλῆς Θρησκευτικῆς μελοποίας δῆλως καινορχανοῦς καὶ ἀκατλήλου, ἀλλὰ βελτίωσιν τῆς, ἢν παρὰ τῶν ἀγίων Πατέρων ἐλάβομεν, Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ὡς ἡ μὲν τέχνη ὑπαγορεύει, δὲ δὲ ιερὸς τῆς Ἐκκλησίας τόπος ἐπιτρέπει, ὅπως ἀπαντεῖς οἱ ὄμδοξοι "Ελλῆνες ἀπολαύομεν τῶν ιερῶν ώδῶν πρὸς ψυχικὴν ὥφελειαν, ὅμνους ἄδοντες Πατέρων ἐν μέσῳ τῆς ἀγίας μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας, διηγουμένους τὰ θεῖα δόγματα μετὰ τερπνοῦ καὶ εὐχέστου μέλους συγκεκριμένα, καὶ οὕτω συγκινούμενοι τὴν καρδίαν, ἀφιερώμεθα δηλη ψυχῇ καὶ διανοίᾳ εἰς τὸν βωμὸν τῆς Θεότητος, ἐνθά εὑρίσκομεν ἐλπίδας ζωῆς αἰώνιου.